

SZINDBÁD KAPUJA

Szobrot avatni jöttünk össze mindahányan.

Álljunk meg rögvest. Mi az, hogy szobor? Tán ne merüljünk el abban, hogy ez a szerencsétlen ország szobordöntögetésben is világbajnok, s nem is jelen időkben kezdte ilyenén pályafutását – de arra se kérdezzünk rá, hogy 1990 Magyarországon kinek van kedve, ereje szobrot állítani! (Főként, ha tudjuk, hogy a szobrok nem buta embereknek készülnek!)

Hanem azt kérdezzük: szobrot egy írónak? Hogy is van ez? Azt meséli a művész, hogy amikor jó pár évvel ezelőtt ez a kompozíció kipattant szívéből és keze nyomán testet öltött, tárlat-tárgy lett s még az az ötlet is felmerült a rajongókban, hogy tán köztérre is kerülhet: nos akkor a kultúrpolitika zászló ura acélos hangon közbekiáltott: amíg ő él, Krúdy Gyulának nem lesz egész alakos szobra Magyarországon. A jövődőlés nem vált be. Az úr még él, a szobor már áll.

Valahol tán ott lett igaza, hogy végül is ez nem Krúdy Gyula egész alakos szobra. Milyen bizzar ötlet: író-tárgyat márványba, bronzba formálni! Szobrot kapjon pajzsra emelt törzsvezér, csatákat vesztő király, szólamaiból meggazdagodó politikus – de író? Lehet-e a lelket carrarai márványból kivésni, vagy szegény-magyar módra legalábbis süttői mészkebe belefaragni? Lehet az íróban és az életműben testet öltött gondolatot hideg anyaggá merevíteni, s köztéri panoptikumká rendezni?

Nem vitatom, lehet. Tanúskodik erről szerte az országban sok rossz és hatástalan emlékmű, korának formai és tartalmi követelményeinek megfelelően.

Na, de egy Krúdyt szoborba faragni? A magyar lelket bronzba önteni! Képtelen ötlet és megvalósíthatatlan is. Amit itt látunk az valami egészen más. Az emberi lét intim

pillanata villan fel: a megérkezés, vagy az elindulás, a búcsúzás öröme és tragédiája. Egész életünk ebből áll: elindulunk és megérkezünk. Örülünk és szomorkodunk. Soha nem tudjuk érdemes-e elindulni, soha nem tudjuk mi vár ránk a megérkezéskor. És mi mégis úja és újra fogjuk kalapunkat, sétatálcánkat, esernyőnket, útításkánkat s megyünk. Egyre fáradtabban és egyre reménytelenebbül, de mindig a „hátha”, a „most talán” ígéretével.

S minden elindulásnál és minden megérkezésnél az ajtóban egy nő áll és vár bennünket és int utánunk. Copfos és szőke loknis, ábrándos arcú és hófehér kezű, érzéki száju és élveteg mosolyú, haragos hangú és megtört pillantású, könnyező és zokogó, beteg és ápolásra szoruló – ám mindig ápoló és védő, mindig megbocsátó és mindig visszaváró, mindig imádkozó és mindig erős. Ezért a nőért indulunk mi el „mindig mindenhol elvágyódó” férfiak és ezért a nőért érkezünk meg. Ezért a nőért, akiért, és aki ellen így fohászkodunk Szinbáddal együtt: „istenem...adjál nyugodt álmot, csendes éjszakát. Engedd meg, hogy sohase halljam, mit locsognak a nők a fülemben. Segíts, hogy elfelejtsem a hajuknak szagát, szemüknek különös pillantását, a kezüknek az ízét, a szájuknak nyalakodó csókját. Istenem, aki bölcs vagy, tanácsolod, hogy a nők mindig hazudnak. Igazat nem mondanak. Sohasem szeretnek. Istenem...gondolj néha reám, szegény bolond férfira... Istenem vigyázz reám, hogy sohase kerüljek a nők kezébe.”

Vagy ne legyek ennyire lírai s ebben a jelenetben ne lássak mást, mint annak a bizonyos háznak a kapuját, amelyet olyanynyi sok férfi lépett már át? Az ifjú félve és várakozva, a fiatalember magabiztosan és legyőzhetetlenül, a kisember körülnézve és besurranva, az öreg úr pezsgőt kívánva és emléket keresve, hogy aztán reggel valamennyien egyivásúvá vénülve, kialvatlan arccal, megroggyant testtel és lélekkel visszabújjanak a nappalok szürkéségébe, türelmetlenül várva az éj vörösen kivilágító csodapalotáját.

Én jobban szeretném hinni, hogy ez nem az a kapu. Ez egy kis kúria kapuja, bárhol az országban, akár itt Palotán is. Ez az álmok kúriájának a kapuja. Az eltűnt élet kapuja. A kúria az emlékek nagy kertjének közepén áll. Minden olyan ködbe burkolózott és mégis olyan valóságos benne és rajta.

Ahogy Leonóra képzeletbe magát Józsiás karjaiba és egy elérhetetlen álmovilágba: „Régi, elhanyagolt kert a ház megett. L alakban épüljön a ház, és nyári konyhája is legyen, ahonnan a felszálló füst előre étvágyat gerjesszen az ebédhez, amit a nagy fa alatt költünk el. Szeretném, ha üveges verendája volna a háznak, amelyet télen is fűthetünk. ... Külön kampós szege lesz a nyúlnak, a fácánnak, ahol porhanyósra fagyasztjuk. A tüzelőfát boglyába rakjuk az udvaron, mint nagyapám házáénál. Nagy kutyák ülnek a konyha izzadó ablaka előtt. Orgonabokor nyílik tavasszal ... ”

Igen, ez ennek a háznak a kapuja. A kapuban Rezeda Kázmér búcsúzkodik: Alvinczi Eduárd indul a vörös postakocsira szállni; Álmos Andor készül halálba hegedülni magát; Pistoli az öregedő nyíri trubadúr legyint reménytelenül; és a sokadszor is feltámadó Szinbád ismeri be, hogy mégsem tudta elérni sokadik életének örök célját: a százhet. Nő meghódítását.

S aki búcsúztat, ki lehet? Tán a szép aranyművesné, aki a pesti kalandok után ide húzódott megpihenni? Vagy Bánatváriné ez „a hervatag, ábrándos nő?” Madame Louise, aki a „pesti vásárban” soha nem felejtí vidéki lányéletét; a boldogtalan Estella; a bordélyház-tulajdonos Steinné?

Igen, ők mindannyian-ketten állnak ebben a kapuban. És ott áll immáron örökké Latinovits és Majmunka-Dayka Margit és Huszárik és Borbás és ott állok én és ott állunk mindannyian, akik csak egyre vágyunk: „Semmit sem akar-ni, csak nyugodalmat. Semmit sem remélni, csak a holnapi jó időjárást. Senkiben sem bízni, senkinek sem hinni, sem-

mi rendkívülit nem gondolni, csak élni, élni, szeretni, elaludni, felébredni, egészségesnek lenni?

Mondja már meg valaki végre: olyan rettentő nagy kérdés ez? És olyan rettentő nagy bűn ezt kérni? Segíts rajtunk Krúdy, segíts nekünk örök Szinbád, hiszen ez a kapu már csak alig résnyire van nyitva, mindjárt becsapódik. Ki tudja, kinyílik-e valaha, kinyitja-e valaki még egyszer?

(1990)